

Cím:
Lédával a bálban - versfilm

A szerző neve:
dr. Varga Sébastien Szabolcs

Intézmény, kar:
**Színház- és Filmművészeti Egyetem
Zsigmond Vilmos Mozgóképművészeti Intézet**

Szak, specializáció, évfolyam:

Mozgóképszakos filmíró

III. Évfolyam

Témavezetők neve, tudományos fokozata:
**Dr. Vecsernyés János egyetemi adjunktus
Szabó Csilla mesteroktató**

1. Bevezetés

A pályamunka tárgyát képező mozgóképi alkotás *Ady Endre „Lédával a bálban”* című versének a megfilmesítésére tett kísérlet eredményeként jött létre. A film alapkoncepciója a vers szövegének mozgóképpel és zenével való olyan ötvözésén alapult, amely a versben található szimbolikus elemekre építkezve interpretálja az eredeti mű szövegét.

2. Elméleti háttér

A filmterv kidolgozása során nagy hangsúly került az elméleti alapok feltárására, az alkotás a *William Wees* által meghatározott versfilm fogalomból indult ki, merítve *Tom Konyves*, *Sarah Tremlett* és *Fil Ieropolus* versfilmekkel kapcsolatos munkásságából. A teoretikusok elméleti tételeire alapozva került sor a versfilm alapelemekre való felbontására, amelyek a szöveg (vers), a kép (mozgókép), és a hang (hangeffektek és zene). Az elméleti tanulmányok rámutattak arra, hogy a három, önálló elem összekapcsolása révén, olyan új asszociációk jöhetnek létre, amelyek túlmutatnak mind a verbális, mind pedig a vizuális szöveg tartalmán.

A film esetében ezek a szövegi, képi és hangyi alapelemek a *„Lédával a bálban”* vers szövege, amely hangszöveggént jelenik meg, a külön erre a célra leforgatott mozgóképes tartalom, és a zene, amely *Dmitrij Sosztakovics Második jazz-szvitjének Második keringő* tétele. *Konyves* versfilmekkel kapcsolatos értekezéseiben kiemeli, hogy a versfilm célja a költői élmény elérése, amelyhez az szükséges, hogy az alkotó a szöveg interpretálása során kiemelje azokat az ellenpontokat, amelyek további asszociációkat generálhatnak és, hogy megtalálja az egyes elemek ötvözetének azt az arányát, amely a leginkább képes az egységes hatás közvetésére.

3. Alapkoncepció

A film alapgondolata a vers szövegéből kiindulva az ifjú mámort, a pillanat önfeledt örömét célozta meg egy álomszerű látomásban szembehelyezi az esztétizált halállal, kontrasztba állítva a mulandóságot az emberi élet végességét a művészi alkotások halhatatlanságával. A film a vers cselekményét olyan kortárs közegbe emeli át, amely reflektív módon kapcsolatban áll az eredeti mű létrejöttének kulturális, történeti és szimbolikus környezetével.

A film legmarkánsabb elemét a versszöveg képezi, amelynek érzékelhetővé tételének módjai közül a hangszöveggént való megjelenítésre került a választás. A film a költő személyéről Lédára helyezi át a hangsúlyt, így a vers szövege is Léda narrációjában jelenik

meg. Mivel a vers előadása, illetve az arról készült felvétel már eleve megvalósít egy értelmezési szintet, a felvétel során törekedtünk a befogadói értelmezésnek is teret hagyó, visszafogott előadásmódra.

A szecessziós jegyeket magán viselő költemény bővelkedik a szélsőségesen ellentétes hangulatú képek sorában. A túlfűtött, burjánzó, mozgalmas elemek halmozásával szemben ott vannak a halálra, a mozdulatlanságra és teljes rezignáltságra utaló kifejezések. A film képi megfogalmazása a videó klipek formavilágából merítve célozta meg átemelni a vers tartalmát, úgy, hogy a jelenetek szervező erejét a szöveg ritmusa szolgálja. A vers szimbólumrendszere mentén haladva építettük fel a film főbb motívumait, amelyben fontos szerep jutott a fény és árnyék játéknak, a Fekete Pár színes környezetből történő kiemelésének, valamint a zsúfolt és a minimalizmusra törekvő képi kompozíciók szembeállításának.

A film hangji világát a főszereplő által előadott vers határozza meg, a hangeffektek és a zörejezés csak kiegészítő jelleggel, minimális mértékben kap szerepet, annak érdekében, hogy a figyelem a szövegre összpontosulhasson, érvényesülhessen a képpel szembeni kontraszt, és segítse az érzékeket összezavaró álomszerű vízió létrejöttét. A vers elhangzását követően a film lezárása zenével kiegészülve válik teljessé.

4. A forgatás előkészítése

Az alapkoncepció kidolgozását a forgatókönyv fejlesztése követte, amely annyiban tért el a narratív filmek forgatókönyvének fejlesztési metódusától, hogy a narráció szövege a vers által már adott volt, így a megjelenítendő képek megtervezése és a technikai forgatókönyv megalkotása került a fókuszba.

A szereplőválogatás során nem az irodalmi tananyagból megismert Ady és Léda mását kerestük, hanem két olyan színészt, akik hitelesen jeleníthetik meg a Fekete Pár alteregóját. Léda szerepére, a nagysikerű játékfilmekből ismert, kilenc éves kora óta szinkronizálással is foglalkozó Nagy Katica színésznőt kértem fel, akiben remekül fellelhető az általunk keresett „*femme fatale*” vonás. Léda karakterének előtérbe helyezésével Ady szerepe a filmben mérsékeltebben érvényesül ugyan, de jelenléte mégis meghatározó. A visszafogott, titokzatos karaktert megformálására Rovó Tamást kértem fel, akinek mozgásművészeti tudása is fontos szerepet játszott a táncjelenetek megkoreografálásánál. A Bálozókat jórészt a Színház-és Filmművészeti Egyetem színészhallgatói alakították.

A vers hangfelvétele a forgatást megelőzően külön készült el, amelyre az előzetes egyeztetések és próbák után a Színház- és Filmművészeti Egyetem hangstúdiójába került sor. A vers felvétele során a klasszikus versmondás helyett igyekeztünk nagyobb teret engedni a

színészi játék érvényesülésének. A megadott instrukciók alapján többféle felvétel is készült, amelyekből a végső változat megszületett.

A látványvilág megtervezése során figyelemmel voltunk a megjeleníteni tervezett színek dramaturgiai jelentésére. A versben a fekete szín kerül kiemelésre, a filmben ennek az érzékeltetésére olyan színeket helyzetünk előtérbe, amelyek tükrözik az elegáns báli hangulatot, de mégis teret engednek a feketébe öltözött pár kitűnésének. A látványvilágot nagyban meghatározta a helyszínválasztás, az eredetileg orfeumnak épülő Uránia Nemzeti Filmszínház belső tereinek historizáló jegyei, az arany és piros színek különböző árnyalatai éppen azt a dekadens miliőt közvetítik, amelyet a filmben is viszont szerettünk volna látni. A Fekete Pár kiemelése érdekében a Bálozók jelmezeit úgy választottuk ki, hogy harmonizáljanak a helyszín vörös és arany színével.

5. Forgatás

A hosszas tervezést követően gyorsan elérkezett a forgatás napja, amelyre 2023. december 16-án került sor. Az előttünk álló éjszaka során az összetettebb beállításoktól kezdve haladtunk a forgatási terv szerint.

A technikai eszközöket illetően, a felvételeket egy *Sony FS7* kamerával rögzítettük, amelyhez 18, 25, 50 és 100 milliméteres *Zeiss Compact Prime* objektíveket használtunk. A kamera mozgatásához *DJI Ronin RS3 Pro* eszközt, kameraállványokat és kézi mozgatást alkalmaztunk. A világítást egy *Astera Titan LED* lámpakészlet, *SOURCE 4 ETC* lámpák és egy színházi reflektor biztosította. A különös védelem alatt álló helyszínen köd gép használatára nem volt lehetőség, úgyhogy erről az opcióról le kellett mondanunk.

Fontos szempontot képezett Fekete Pár kihangsúlyozása, a fény és a sötétség szimbolikus megjelenítése. Ebből kiindulva olyan kontrasztra épülő világítási struktúrát alakítottunk ki, amelyben éles ellenfény emeli ki a bálon megjelenő Fekete Párt, majd ahogyan elhaladnak a Bálozók között, úgy jelenik meg ritmusosan „sötét fátyolként” arcukon az árnyék. Táncukat egy színházi lámpa fénye emeli ki, amely a szemlélő Bálozóknak is új megvilágítást ad.

A koreográfiát tekintve a kezdeti képsorok rendezetlen, kaotikus mozgásvilágát úgy váltják fel a szabályozott, formális mozdulatok, ahogyan a Fekete Pár a színen megjelenik, átvéve az aktív szerepét a Bálozóktól, akik cselekvő ifjakkból, passzív szemkélőkké válnak.

A vers fontos szimbolikus elemét képezik az „rózsakoszorúk” amelyek az ifjagnál üdék és frissek, míg a Fekete Pár esetében hervadtak és régiek. A vággyal teli és a kiüresedett szerelmet szembeállító költői képet úgy jelenítettük meg, hogy ezek a költői képek, túl az illusztris ábrázoláson, inkább utalásként érvényesüljenek a filmen. A Bálozók színes ruhába

öltözve, fejükön báli koszorúval ünnepelnek, míg a Fekete Pár egyszerű, de elegáns ruházatban, külön díszítések nélkül érkezik. A Bálozók fejdíszével harmonizálnak a bálterem dekorációi, és az egyéb kiegészítők is. Élő virág helyett azonban a pogány téli ünnepeket idéző, szárított virágdíszeket használtunk, nagyobb teret engedve ezzel a befogadói asszociációknak.

6. Utómunka

A film vágása során az előre már összeállított hangfelvételen elhangzó vers szövege adta meg a vágási ritmus alapját. A vers első sorainak mozgalmasságát a gyors egymásutánra vágott képsorok fokozzák, ellenpontosza ezzel a jelenetet követő hosszabban kitartott plánokat. A digitális felvételeket csak pár ponton módosítottuk. Ady és Léda megjelenésének jelenete így kapott utólag egy gyorsított dinamikát, valamint az eredetileg visszafelé eljátszott bejövétel a jelenlegi formáját a felvétel megfordításával nyerte el. A Bálozók reakcióit montázs foglalja össze, a Fekete Pár táncát pedig kapcsolódó vágás vezeti át a végtelenített tükörterembe.

A film hangi világát a vers szövegét megjelenítő narráció uralja, még a mozgalmas jelentek alá sem kerültek hangeffektek, hogy a fókusz végig a szövegen maradhasson. A film zeneválasztása reflektál *Arthur Schnitzler Traumnovelle* című prózai alkotásán alapuló *Stanley Kubrick* által rendezett *Tágra zárt szemek* film nyitózenéjére, amely álom és valóság, tévképzet és a realitás közötti határvonalak elmosódására tesz utalást. A filmben zenei elem nélkül jeleneik meg mind a bálozók önfeledt mulatozása, mind pedig a Fekete Pár tánca. A zene filmvégi elhelyezésének célja, ennek az ellenpontoszásnak a lezárása, oly módon, hogy a vers szövegét felváltó, a stáblista alatt kiteljesedő zene harmóniája végül feloldja a filmen végigfutó kontrasztokat.

7. Záró gondolatok

A vers megfilmesítésére tett kísérlet során az eredeti koncepciót igyekeztünk a felmerülő körülményekhez igazodva rugalmasan megvalósítani. Az előkészítő munkák előrehaladtával, egyre inkább figyelembe kellett vennünk a kivitelezhetőségi szempontoknak való megfelelést, és úgy fejleszteni tovább a filmtervet, hogy az eredeti elképzelés fő elemei végig érvényben maradhassanak. A film alkotófolyamatai rámutattak arra, hogy mennyi kreatív lehetőség rejlik a magyar irodalom kiemelkedő versének a megfilmesítésében. Remélem, hogy a jövőben az így megszerzett tudást még további magyar vers filmre vitele során is kamatoztathatom majd.